

Krzysztof T. Konecki
Beata Pawłowska
 Uniwersytet Łódzki

W stronę socjologii emocji

Krzysztof T. Konecki, prof., kierownik Katedry Socjologii Organizacji i Zarządzania UŁ, członek Zarządu Qualitative Methods Research Network of ESA, członek Prezydium Komitetu Socjologii PAN, członek Zarządu PTS, przewodniczący Sekcji Socjologii Jakościowej i Symbolicznego Interakcjonizmu PTS. Obszar jego zainteresowań naukowych to m.in.: socjologia jakościowa, teoria ugruntowana, interakcjonizm symboliczny, socjologia wizualna.

Dane adresowe autora:

Katedra Socjologii Organizacji i Zarządzania,
 Instytut Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego
 ul. Rewolucji 1905 r. 41/43, 90-214 Łódź
 e-mail: konecki@uni.lodz.pl

Beata Pawłowska, absolwentka socjologii i psychologii. Doktor nauk humanistycznych. Adiunkt w Katedrze Socjologii Organizacji i Zarządzania IS UŁ. Wykładowca wielu studiów podyplomowych, członek kilku zespołów badawczych. Badacz kultury organizacyjnej oraz zachowań emocjonalnych w środowisku pracy. Specjalizuje się w zarządzaniu emocjami, zarządzaniu zasobami ludzkimi, komunikowaniu społecznym oraz psychologii motywacji, emocji i osobowości.

Dane adresowe autorki:

Katedra Socjologii Organizacji i Zarządzania,
 Instytut Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego
 ul. Rewolucji 1905 r. 41/43, 90-214 Łódź
 e-mail: pawlowska.beata@gmail.com

Socjologia emocji zajmuje się społecznymi uwarunkowaniami pojawiania się emocji, ich dynamiką i rozwojem, pracą nad emocjami w wymiarze indywidualnym i interakcyjnym, wspólnotowym oraz organizacyjnym. Korzysta z osiągnięć psychologii, psychologii społecznej i mikrosocjologii, teorii socjologicznych, antropologii kulturowej. Staje się coraz bardziej popularną subdyscypliną socjologii. Trudno stwierdzić, jak rozwinie się ona w przyszłości, jednak obecnie święci triumfy, ciesząc się dużym zainteresowaniem, co może być spowodowane między innymi obecnymi warunkami życia oraz tempem rozwoju cywilizacyjnego.

Współczesne życie codzienne jest pełne napięć, stresów i niepewności. Wielu socjologów twierdzi, że mamy obecnie do czynienia ze społeczeństwem ryzyka. Jednostka, ale także rodzina i inne grupy pierwotne, stają w obliczu niepewnej przyszłości i rozpadającej się więzi społecznej, wymagającej ciągłej rekonstrukcji, permanentnej pracy nad budowaniem więzi, związanej z pracą nad emocjami, czyli takiej, która unieważnia, zmienia i redefiniuje emocje partnerów interakcji oraz podmiotu działającego, dając, chociażby chwilowe, poczucie wzajemnej akceptacji i bezpieczeństwa życia grupowego. Jest ona wykonywana przez jednostkę jako partnera interakcji, który pracuje nad własnymi emocjami, stopniowo

nimi kierując. To, co wydaje się osobiste i prywatne, ostatecznie takim nie jest. Podejmowanie ról innych, w tym uogólnionego innego, jest tutaj podstawową techniką pracy nad emocjami. Indywidualna praca nad emocjami, często związana z redukcją stresu, pozwala odbudowywać więzi społeczne, osiągać równowagę pomiędzy dystansem a bliskością z innymi. Jednostka, pracując nad swymi emocjami, pracuje nad konstruowaniem więzi społecznych, jest to więc praca nad ładem społecznym. Jednak kiedy praca nad emocjami związana jest z interakcjami z naturą, jednostka musi stanąć sama wobec swych pierwotnych emocji, na przykład strachu, złości, smutku, i radzić sobie z nimi.

Często praca nad emocjami ma charakter grupowy, na przykład w terapii grupowej, sądach kolektywnych, zebraniach w pracy podejmujących kwestie trudnych relacji międzyludzkich, w coachingu, w tym coachingu sportowym oraz w mentoringu organizacyjnym i życiowym. Tworzony jest wtedy tak zwany zdrowy dystans i/lub bliskość, które wpływają na pojawienie się względnie trwałego ładu społecznego. Jest on uzależniony nie tylko od racjonalnie podejmowanych decyzji, ale także od towarzyszących im emocji i pracy nad emocjami zarówno na poziomie indywidualnym, jak i grupowym. To w takiej pracy rodzi się empatia i podstawy do intersubiektywnego porozumienia.

Niepewność jutra w pracy, w związkach, niepewność w kwestiach bezpieczeństwa w miejscach publicznych, atakowanie negatywnymi informacjami i emocjami w mass mediach tworzy pole dla rozwoju biznesu emocjonalnego, czyli wszelkiego rodzaju odpłatnej pracy ekspertów nad naszymi emocjami, która może dotyczyć redukcji stresu, budowania pozytywnych emocji, ćwiczeń w zakresie osiągania tak zwanej inteligencji emocjonalnej, radzenia sobie

z emocjami w sytuacji pracy (w sprzedaży, kontaktach z klientami, przy nadmiernym obciążeniu pracą i odpowiedzialnością, presją czasową itp.). Emocje przeszkadzające w życiu pojawiają się także w związku z konkurencją, rywalizacją i wyścigiem szczurów oraz konsumpcjonizmem, również wzbudzającym rywalizację i „troskę” o budowanie i rozbudowywanie swojego ego. Trudno przypuszczać, by w najbliższym czasie styl życia i konsumpcji zmienił się na tyle, by kultura emocjonalna społeczeństwa zachodniego nie potrzebowała wsparcia ze strony biznesu emocjonalnego, którego pojawienie się jest wskaźnikiem nowych czasów, powiedzielibyśmy nawet „nowej ery”, gdzie praktyki pracy nad emocjami często przybierają formę pracy nad duchowością. Wypracowanie nowych form duchowości ma rozwiązać problemy psychospołeczne współczesnego społeczeństwa, a szczególnie problemy emocjonalne – lęk, złość, zazdrość i agresję. Pojawiają się w tym kontekście także – w różnych, często zakamuflowanych formach – zawiść i nienawiść. Taki jest świat współczesny. By zachować jakieś tradycyjne formy więzi społecznej, niezbędne jest uporanie się z tymi emocjami. Socjologia emocji opisuje te procesy i je analizuje (diagnozuje), pokazuje możliwość pojawienia się nowych trendów w przyszłości, a weryfikując określone hipotezy, jest w stanie pomóc w aplikacji określonych rozwiązań. Jest zatem dobrym narzędziem dla analityki społecznej, która zajmuje się diagnozą, przewidywaniem trendów zjawisk społecznych oraz budowaniem aplikacyjnych modeli pomagających rozwiązywać określone problemy społeczne.

Numer, który oddajemy do rąk Czytelnika, jest zbiorem tekstów poświęconych problematyce emocji i emocjonalności, i wpisuje się w nurt badań socjologii emocji. Jest on pokłosiem zorganizowanej

przez Katedrę Socjologii Organizacji i Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego konferencji *Emocje w życiu codziennym. Analiza kulturowych, społecznych i organizacyjnych uwarunkowań ujawniania i kierowania emocjami*, która odbyła się w Łodzi w czerwcu 2011 roku pod patronatem czasopism „Przegląd Socjologii Jakościowej” i „Qualitative Sociology Review” oraz Sekcji Socjologii Jakościowej i Symbolicznego Interakcjonizmu Polskiego Towarzystwa Socjologicznego. Jej celem była wymiana doświadczeń środowisk zajmujących się problematyką badania emocji, a podjęta tematyka wynikała z zapotrzebowania środowisk: socjologicznego, psychologicznego, pedagogicznego oraz nauk o organizacji i zarządzaniu na dyskusję o emocjach w życiu społecznym, procesie dydaktycznym oraz w organizacjach. Na prezentowany tom składają się artykuły powstałe na podstawie wybranych referatów przedstawionych podczas konferencji, odzwierciedlające tematykę poruszoną podczas obrad.

Numer otwiera anglojęzyczny tekst Roberta Prusa zatytułowany *Generating, Intensifying, and Redirecting Emotionality: Conceptual and Ethnographic Implications of Aristotle's „Rhetoric”*. Artykuł ten dotyczy emocjonalności jako społecznego doświadczenia. Autor podkreśla wkład Arystotelesa w rozwój myślenia o emocjach społecznych, szczególną uwagę przywiązując do intensyfikacji i neutralizacji ludzkich stanów emocjonalnych, obejmujących złość i spokój, przyjaźń i wrogość, strach i zaufanie, wstyd i bezwstyd, życzliwość i obojętność, litość i oburzenie oraz zazdrość i rywalizację. Tekst ten jest wprowadzeniem do szerszej dyskusji o emocjach społecznych.

Jako drugi zaprezentowany został artykuł Anny Matuchniak-Krasuskiej *Emocje w polu dóbr symbolicznych. Od Leonarda da Vinci do Jerzego Dudy-Gracza*,

w którym autorka znakomicie łączy rozważania z pogranicza socjologii emocji i socjologii sztuki. Na podstawie wielokrotnych studiów przypadków pokazuje, jak dzieło może stać się – i staje się – źródłem i nośnikiem emocji. W ciekawy sposób wprowadza Czytelnika w świat emocji, jakie wywołuje *Mona Liza* Leonarda da Vinci i jej pastisze. Jest to wielopłaszczyznowa analiza, pokazująca, że źródłem emocji są nie tylko przeżycia estetyczne odbiorcy, ale także autor i jego życie, historia obrazu, miejsce jego ekspozycji, jego wartość finansowa, a nawet interpretacje dzieła i jego opisy oraz fakt stania się symbolicznym dobrem narodowym.

Tekst Anny Kacperczyk zatytułowany *Praca nad emocjami jako element aktywności górskiej i wspinaczkowej* ukazuje pracę emocjonalną wykonywaną przez osoby aktywnie uprawiające wspinaczkę górską. Opisuje konkretne doznania emocjonalne doświadczane w trakcie podejmowania działania wspinaczkowego oraz omawia sposoby radzenia sobie z takimi emocjami, jak lęk i strach. Praca nad emocjami ukazana została jako aktywny proces mający miejsce w trudnej sytuacji podczas fizycznej aktywności wspinaczkowej i traktowana jest jako ważny aspekt kształtowania tożsamości wspinaczy.

Joanna Bielecka Prus w artykule *Poczucie winy jako emocja społeczna. Analiza wybranych nurtów badawczych*, poza teoretycznym ujęciem problemu poczucia winy, przedstawia fragment badań własnych dotyczących pojawiania się tej emocji u nieletnich przestępców. Tekst jest próbą systematyzacji wiedzy dotyczącej poczucia winy. Jest to z jednej strony przegląd literatury na temat jednej z ważniejszych emocji społecznych, a z drugiej – studium źródeł i sposobów przeżywania winy przez młodzież niedostosowaną społecznie.

Tekst zatytułowany *Czynniki wpływające na powstawanie i/lub ukrywanie emocji w pracy przedstawiciela handlowego i nauczyciela* autorstwa Beaty Pawłowskiej kontynuuje problematykę pracy nad emocjami, ukazując czynniki wywołujące emocje społeczne, takie jak: duma, wstyd, poczucie winy, zażenowanie oraz emocje podstawowe, takie jak: smutek, złość, strach, występujące w sytuacji pracy. Artykuł łączy zatem dwie subdyscypliny socjologii – socjologię emocji oraz socjologię pracy i organizacji.

Artykuł Leszka Cichobłazińskiego odsłania kolejny, aplikacyjny aspekt zastosowania socjologii emocji w badaniach społecznych. W tekście *Rola emocji w pracy mediatora w sporach zbiorowych* widzimy pracę nad emocjami wykonywaną przez mediatorów, pracodawców i przedstawicieli związków zawodowych w sytuacjach konfliktowych. Artykuł ten, podobnie jak pozostałe, pokazuje, jak silnie socjologia emocji związana jest z pozostałymi dziedzinami życia zbiorowego.

Kamila Miłkowska-Samuł, analizując wydarzenia polityczne, wskazuje na towarzyszące im emocje. Tekst *Emocje a skandal polityczny. O sposobach wykorzystania emocji w dyskursie politycznym* opowiada o wpływie mass mediów na kształtowanie i kreowanie emocji, i to zarówno u odbiorców, jak i autorów skandali. Nie jest zatem biernym przedstawieniem emocji pojawiających się w sytuacji skandalu politycznego, ale opisuje dynamiczny proces ukazujący ujawniane w omawianym kontekście łańcuchy emocjonalne i spirale emocji.

Ostatni artykuł prezentowany w tym numerze – *Socjolog w szafie. Prezentacja techniki pomocnej w badaniu ubierania się jako działania* – dotyczy techniki badawczej nazwanej przez autorkę, Bognę Dowgiałło, „moja szafa”. Tekst ten ukazuje technikę badawczą inspirowaną teorią interakcjonizmu symbolicznego związanego ze szkołą chicagowską. Autorka ukazuje ubieranie się jako działanie społeczne, a cała uwaga skupiona zostaje na prezentacji techniki i omówieniu jej kolejnych etapów. Opis ten służyć może innym badaczom do konstruowania kolejnych badań.

Numer zamyka recenzja książki Piotra Sztompki *Socjologia. Analiza społeczeństwa* napisana przez Renatę Dopierałę. Recenzowana pozycja jest drugim, zmienionym i rozszerzonym wydaniem znanego od 2002 roku podręcznika do socjologii. Jak w każdym tego typu opracowaniu, tematyka poruszanych problemów jest obszerna, a wnikliwy Czytelnik znajdzie w niej obszary, które mogą stać się źródłem potencjalnych badań w nurcie socjologii emocji.

Oddając numer tematyczny „Przeglądu Socjologii Jakościowej” *Emocje w życiu codziennym – socjologiczne problemy badań nad emocjami*, mamy nadzieję, że zawarte w nim teksty umożliwią Czytelnikowi lepsze poznanie młodej subdyscypliny, jaką jest socjologia emocji, oraz że wzbudzą refleksję nad aktualnym stanem wiedzy oraz badań dotyczących emocji i emocjonalności.

Cytowanie

Konecki Krzysztof T., Pawłowska Beata (2013) *W stronę socjologii emocji*. „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. 9, nr 2, s. 6–9 [dostęp dzień, miesiąc, rok]. Dostępny w Internecie: <www.przegladsocjologiijakosciowej.org>.